

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

P. Kurpershoek, Assen

Schone handen en een vuil hart

„...Niets dat van buiten de mens in hem komt, kan hem onrein maken, maar hetgeen uit de mens naar buiten komt, dat is het wat hem onrein maakt..” (Marcus 7:15)

Aanleiding voor deze woorden van de Heiland zijn de verwijten die de Farizeeën en schriftgeleerden Hem maken als zijn discipelen met onreine, ongewassen, handen aan tafel gaan. Net als de eerste lezers van Marcus' evangelieverhaal vraagt u zich waarschijnlijk af: nou èn? Het is natuurlijk niet echt fris om met ongewassen handen te eten, maar om daar nu zo'n kerkelijk twistpunt van te maken...! Daarom onderbreekt Marcus zijn beschrijving van de gebeurtenissen even om aan zijn niet-joodse lezers uit te leggen, wat er precies aan de hand is: „de Farizeeën en al de Joden eten niet zonder eerst een handwassing verricht te hebben, daarmee vasthoudende aan de overlevering der ouden” (Mc. 7:3). Dat wassen van de handen is dus een overlevering, een traditie. Zo hadden de Joden er vele. De voorschriften die de HERE via Mozes aan zijn volk gaf waren in de loop van de tijd in de scholen van Schriftgeleerden gesystematiseerd en uitgewerkt tot een omvangrijk geheel van gedetailleerde regels voor de praktijk van het leven: de 'overlevering der ouden'

Werkkleding en kerkkleding

Eén van die overleveringen is dus het wassen van de handen voor de maaltijd, een traditionele toepassing van de reinigingsvoorschriften uit de wet van Mozes (bijv. Lev. 12-15). Wie zijn handen niet wast, at met 'onreine' handen. We hebben hier dus met meer te doen, dan alleen met een voorschrift in verband met de hygiëne. Het woord dat met 'onrein' vertaald wordt, betekent letterlijk: 'gewoon'. Jezus' leerlingen eten dus met 'gewone' handen, waarmee ze, volgens de Farizeeën en schriftgeleerden niet voor het aangezicht van de heilige God kunnen verschijnen, want hun onreinheid, staat de omgang met God in de weg. Als 'gewoon' mens kun je niet met God omgaan. Onder ons leeft dat besef ook nog wel. Er is verschil tussen werk- en kerkkleding; niemand gaat in overal naar de kerk. Hoe waren die handen 'onrein' ge-

worden? Dat kwam door de aanraking met onreine dingen. Misschien waren de discipelen van de Here Jezus wel net van de markt gekomen en daar kon je in die tijd makkelijk besmet worden. Je hoefde maar een sinaasappel van een heiden aan te pakken en je had al onreine handen. Als iemand dan met die onreine handen ging eten, werd die onreinheid via het voedsel in het lichaam gebracht en daardoor het hele bestaan van zo iemand besmet, onrein. En onreinheid is de HERE een gruwel (vgl. Lev. 11:44, 45). Vandaar dat het de 'ouden' goedgevalte een handwassing voor iedere maaltijd voor te schrijven. Op dat traditionele voorschrift beroepen de Farizeeën en schriftgeleerden zich, als ze Jezus' leerlingen hun verwijt maken.

Vermomming van ongehoorzaamheid

Voor de Heiland op het punt van het handen wassen ingaat, stelt hij eerst de wijze, waarop de Farizeeën en schriftgeleerden met hun oude tradities omgaan, aan de orde. Zijn reactie is fel. Hij noemt hen 'huichelaars' en met een citaat van de profeet Jesaja verwijt Hij hun, dat bij al hun ijver voor de wet, hun hart er niet bij is. De Farizeeën en schriftgeleerden houden zichzelf buiten schot in hun ijver. Alles wat zij aan traditionele regels voorschrijven over de omgang met de HERE gaat buiten hen om en blijft steken in uiterlijkheden: gewassen handen, schone potten en pannen. Daarvan zegt de Here Jezus: „Het gebod van God stelt gij wel fraai buiten werking om úw overleveringen in stand te houden (Mc. 7:9). De tradities, geboden van mensen, dienen slechts om onder Góds geboden uit te komen in plaats van die na te komen. Zo worden de tradities een vrome vermomming van de ongehoorzaamheid van de Farizeeën en schriftgeleerden. De Heiland geeft daar een voorbeeld van, waardoor die houding wordt ontmaskerd. De wet van God zegt: „Eer uw vader en uw moeder”. De traditie had ook dit gebod omgeven door talloze bepalingen, die aangeven waaruit dat eren precies moest

bestaan. Maar die regeltjes gingen fungeren als middel om onder verplichtingen jegens de ouders uit te komen. Zo kon iemand, die geen zin had om zijn ouders financieel te ondersteunen met een beroep op de 'overlevering der ouden' tegen hen zeggen: het spijt me lieve vader, moeder, maar het geld dat ik aan u zou kunnen besteden is 'korban'. Ik heb het voor God gereserveerd en te zijner tijd zal ik het in de kollektezak stoppen. Zo iemand overtrad volgens de wetskenners van Israël de goddelijke geboden niet! En dat noemt de Heiland het 'krachteloos maken door úw overleveringen van de geboden van Gód' (Mc. 7:13). In plaats van een heilzaam hulpmiddel, werd de 'overlevering der ouden' een handig hulpmiddel om onder

33e jaargang - nr. 24
10 november 1989

In dit nummer

- 421 P. Kurpershoek
Schone handen en een
vuil hart
- 423 H. de Jong
Een nieuwe tijd?
- 425 H.J. van der Kwast
Internationale
Conferentie van
Gereformeerde Kerken
(slot)
- 426 D.W.L. Milo
Golgotha en Constantijn
- 428 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 429 P.J. van Kampen
India, mij een zorg (3)
- 431 A. Troost
Schriftgeloof,
schriftbeschouwing en
bijbeltheorie

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, inderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080, fax 03420-92542.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

Gods geboden uit te komen. Als een mens zich maar aan de wet van Mozes hield met behulp van de tradities, dan kon de HERE hem niets maken. Zo iemand was veilig voor God. En dat noemt onze Heiland huichelarij. De buitenkant van het leven van de Farizeeën en schriftgeleerden zag er prachtig uit ('dit volk eert Mij met de lippen'), maar dat leven ging niet van harte ('hun hart is verre van mij') (Mc. 7:6).

Buik en hart

Het incident rond het eten met onreine handen van de discipelen is een pijnlijk duidelijke illustratie van dat 'buitenkant'-geloof van de Farizeeën en schriftgeleerden. Zij meenden door het handenwassen voor het eten te kunnen voorkomen, dat de binnenkant van hun leven onrein zou worden. Daartegen spreekt de Heiland de woorden, die boven dit stukje staan afgedrukt: „Niets dat van buiten de mens in hem komt, kan hem onrein maken, maar hetgeen uit de mens naar buiten komt, dat is het wat hem onrein maakt”. Onrein voedsel verontreinigt immers niet het hart, de denkwereld van een mens, waar de beslissingen genomen worden. Dat voedsel komt in de buik, waar het 'te zijner plaatse uitgaat' (Mc. 7:19). Geen mens kan de zonde buiten de deur houden, want de opstand tegen God en zijn wil wordt niet veroorzaakt door wat zich buiten de mens voordoet. Dan zou je de zonde van het lijf kunnen houden, door een goede christelijke krant te lezen, kinderen naar een goede christelijke school te sturen, alleen verantwoorde boeken in huis te halen en de tv op tijd uit te zetten. Hoe zinvol zo'n houding op zichzelf ook is, men kan niet verwachten door het scheppen van een zondeloze buitenwereld vrij van kwaad te kunnen blijven en rechtvaardig voor God. Want de Here Jezus zegt: „van binnenuit, uit het hart der mensen, komen de kwade overleggingen, hoerij, diefstal, moord, echtbreuk, hebzucht, boosheid, enz. Al die slechte dingen komen van binnenuit

naar buiten en maken de mens onrein” (Mc. 7:21, 22). Het kwaad wortelt niet buiten, maar in de mens, in zijn hart. Daar wordt ten kwade overwogen en besloten, daar begint het. Zoals de apostel Jacobus in zijn brief schrijft: „Zo vaak iemand verzocht wordt, komt dit voort uit de zuiging en verlokking van zijn eigen begeerte. Daarna, als die begeerte bevrucht is, baart ze de zonde; en als de zonde volgroeid is, brengt zij de dood voort.” (Jac. 1:14, 15).

Bevrijd van God of bevrijd van schuld

De levenshouding, waarmee de Farizeeën en schriftgeleerden de zonde wilden voorkomen, was eigenlijk een poging om zich te bevrijden van God. De 'overlevering der ouden' gaf hun een handig hulpmiddel daarvoor in handen. Daarmee konden ze hun buitenkant schoonhouden, zodat de HERE hen wel zou moeten rechtvaardigen. En bovendien bood die overlevering tal van slimme trucs om onder de klem van Gods geboden uit te komen. Zo dachten de Farizeeën en schriftgeleerden oprecht zich voor God te kunnen rechtvaardigen. Wat ze niet inzagen, was dat hun levenshouding ten diepste niet gericht was op bevrijding van de zondeschuld, maar op een vrijzijn van God. Tegen Hem wilden zij zich beveiligen met hulp van de 'overlevering der ouden'. Wie echter met de Heiland belijdt, dat zonde in het hart van de mens begint, kan, ziende op de hoge eis van Gods wet, niet om de schuldbelijdenis heen: „ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?” Het mensenhart moet schoongemaakt, gereinigd worden door het bloed van Christus en overgezet worden van de dood in het leven. Alleen zo wordt een mens bevrijd van schuld en mag hij zich veilig weten bij God door Jezus Christus onze Heer! Op het vaste en veilige fundament van zijn kruis en opstanding is er echt ruimte voor een vruchtbaar leven naar de wil van God.

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

SCHETSENBUNDELS

Het NGJ heeft er weer een schetsenbundel bij, geschreven door Ds. L.G. Compagnie onder de titel 'Wachtend op de komst van de Heer'. In deze bundel worden de brieven van Paulus aan de THESSALONICENZEN behandeld. Het is altijd goed om met een bijbelboek bezig te zijn en als een schets de helpende hand biedt, dan is dat alleen maar fijn.

Eerder dit jaar verscheen de bundel 'Licht der wereld', over EVANGELISATIE. Misschien is dit een goede gelegenheid om beide bundels te bestellen. Ze zijn à f 5,90 verkrijgbaar bij Joke Vos-Niewold, Stokwijkstraat 42-3, 1059 XX Amsterdam, 020-153770.

H. de Jong, Amsterdam

Een nieuwe tijd?

Wij leven in een tijd dat de internationale spanningen afnemen. Soms zo snel afnemen dat het dramatische vormen aanneemt en we de ontwikkelingen nauwelijks bij kunnen houden. Daarbij denk ik natuurlijk aan de gebeurtenissen van de afgelopen weken in Berlijn. Wie immers had kunnen denken dat de greep van het Honecker-regiem op het Oostduitse volk zo plotseling zou verslappen? Explosieachtig komt de hele politieke situatie in dit land nu open te liggen, met alle kansen en gevaren die in het algemeen aan (te) hoge snelheden verbonden zijn. En Duitsland staat in deze ontwikkeling niet alleen. In meer Oostblok-landen loopt het systeem op z'n laatste benen. Verder zijn de oorlogshaarden tussen Iran en Iraq en in Afghanistan gedooft en lijkt het zelfs in Libanon een beetje rustiger te zijn geworden. Maar wat toch verreweg het belangrijkste is: de Oost-West-tegenstelling heeft veel van haar aktualiteit verloren.

Wie nu nog als predikant in de gemeentelijke voorbede taal gebruikt als „de oorlogsdreiging die alom de mensheid in haar greep houdt”, loopt achter en leest kennelijk de krant niet. Er is vandaag veeleer plaats voor dank aan God vanwege de tijden van verkoeling die over de wereld aangebroken zijn en waar zeker de christenheid in het Oosten profijt van zal trekken.

Wereldvrede

Iemand zei dat het neerhalen van de Muur een nieuw tijdperk inluidt, of misschien beter gezegd: de overgang naar een nieuw tijdperk markeert. Nu moet je met zulke profetieën voorzichtig zijn, want wie weet is ook dit gebeurtenisverloop weer niet meer dan een rimpeltje op een watervlak dat verder geen echte veranderingen ondergaat. Dergelijke voorspellingen en duidingen van het gebeuren worden immers met de regelmaat van de klok gedaan. Ook de veel gehoorde uitspraak dat er nu in Berlijn geschiedenis geschreven wordt, moeten we met een korreltje zout nemen. Ik denk dat echte historie veel onbewuster gemaakt wordt en het behoort wel tot de overmoed van onze tijd om te menen dat de geschiedenis een door mensen gestuurd proces is.

Toch zou het waar kunnen zijn dat we bezig zijn een nieuwe tijd binnen te varen. Een tijdperk waarin in het algemeen gesproken de oorlogen tot het verleden zullen behoren. Natuurlijk, hier en daar, nu en dan, zal nog het ene volk tegen het andere op-

staan. Voor wat het heden betreft moet ik dan wéér, maar nu anders, aan Libanon denken. Maar het behoort vandaag tot de goede mogelijkheden dat bijvoorbeeld de lange jaren gevreesde derde wereldoorlog er nooit zal komen. Gewoon omdat oorlogvoering te duur is geworden. Zakelijk, in economisch opzicht al, maar vooral te duur uit menselijk oogpunt. Omdat vanwege de vernietigingskracht van de wapens er geen overwinning te behalen valt. De 'aardigheid' is er af. Ik zeg, het zou kunnen dat de mensheid deze dingen onbewust aanvoelend eieren voor haar geld kiest. Een **pax mundialis**, vergelijkbaar met de **pax romana** uit de dagen van Christus' geboorte, ligt dan in het verschiet.

Het einde is dit nog niet

Maar, leerden wij al in de opleiding, bijbelse vrede is iets anders en iets meer dan de afwezigheid van oorlogsgeweld. Hoe dankbaar wij ook mogen (en móeten!) zijn voor de ontspanning die nu algemeen intreedt in onze wereld, de werkelijke rust en de uiteindelijke sabbat is daarmee nog niet bereikt. In zijn woorden over de laatste dingen, de eschatologische rede van Mattheüs 24, schijnt onze Heiland óók van zo'n onderscheiding der tijden en van zo'n caesuur in de geschiedenis te spreken. Hij heeft het daarin eerst over oorlogen en geruchten van oorlogen (vs. 6), wat Hij uitwerkt als een opstand van volk tegen volk en koninkrijk tegen koninkrijk (vs. 7), maar vervolgens zegt Hij dat dat nog maar het begin van de weëen is (vs. 8), „maar het einde is het nog niet” (vs. 6). Er komt een betrekkelijke rust, de oorlogsfakkels worden gedooft, maar de weëen gaan door en worden heviger.

In welke zin? Van de tv-beelden uit de laatste tijd over Berlijn is mij één indruk sterk bijgebleven. Je zag en hoorde Helmut Kohl die het Duitse volkslied inzette en weliswaar de helft van het publiek meekreeg, maar aan de andere helft, zo te horen de grootste, een fluitconcert ontlokte. Hé, dacht ik, dit is weer een nieuwe muur, nu niet van steen maar meer geestelijk. Een overstemming van het nationale door het individuele. Het nationale schijnt z'n langste tijd wel gehad te hebben. Dat volk opstaat tegen volk maken we vandaag alleen nog op het voetbalveld mee. Goed, daar waar het nationale langdurig onderdrukt is geweest, in de Sovjet-republieken dus, hoor je het weer duidelijk aan het woord komen, maar meer dan

een vertragende faktor in het algemene wereldproces van verindividualisering is dat toch niet. De muren en grenzen die eertijds naties gescheiden hielden worden vervangen door schotjes die nu personen van elkaar weghouden en tegen elkaar opzetten. Je zou dit de verkrumpling van de mensengemeenschap kunnen noemen: grotere kollektiviteiten spatten als een fragmentatie-bom in individuen uiteen.

Wereldverdeeldheid

En op basis daarvan ontketent zich dan een strijd van allen tegen allen. In plaats van 'volk staat op tegen volk' komt dan: „en zij zullen **elkander** haten” (Mattheüs 24:10). Dat zal een oorlog zijn die legers onbruikbaar maakt en zelfs de politie met machteloosheid slaat. De wapenwedloop die bedwongen leek verplaatst zich van de landen naar de huizen. Natuurlijk is de kloof die ik zoëven signaleerde tussen de anti-vlag-en-volkslied-freaks in Berlijn en de meer nationa(a)l(istisch) gezinden daar slechts een vaag en beperkt voorbeeld van dit proces. Maar toch heeft het een zekere illustratieve kracht. Er lijkt een andere tijd aan te breken. De muren worden afgebroken, maar in plaats van een wereldeenheden komt daar een wereldverdeeldheid voor terug. Minder zichtbaar, meer werkelijk. Inderdaad, de weëen nemen toe.

Houd goede moed

Maar ook in deze aankomende nieuwe tijd zal het christelijk geloof goed kunnen gedijen. Omdat de geloofsbeslissing persoonlijk is en het allemaal begonnen is met Abraham die uit land en maagschap en vadershuis is weggetrokken, staat onze religie niet met de mond vol tanden tegenover dit individualiseringsproces. Ze is op deze ontwikkeling berekend. Zinvol kan ieder mens tot de exodus uit het Babel van de moderne spraakverwarring worden opgeroepen.

Maar dat zal wel betekenen dat juist die persoonlijk uittredende christenen het moeilijker zullen krijgen en het misnoegen van de anderen naar zich toe zullen trekken. Een gefrustreerde christenheid die met de wereld mee gehoereerd heeft zal daarbij voorop lopen. Waar zal dan worden wat de Meester heeft gezegd: „En gij zult door allen gehaat worden om mijns naams wil” (vs. 9). Zeker, dit 'om mijns naams wil' is altijd al wel de drijvende motor ach-

ter het geschiedenisgebeuren geweest, echter, in de achter ons liggende tijd meer verborgen en meer indirekt. Maar bij het wegvallen van de grote internationale tegenstellingen, die slechts zijdelings met 'de Naam' te maken hadden, zal de

eigenlijke spil waarom de geschiedenis draait, duidelijker zichtbaar worden, de laatste antithese: die van vóór of tegen de Christus. In die zin lijken boeiende tijden vóór ons te liggen. Tijden waarin we meer dan voorheen ter zake zullen komen. Wie

zou daar niet bij willen zijn? Maar dat moeten we wel zonder overmoed zeggen, want slechts „wie volhardt tot het einde, die zal behouden worden” (vs. 13), en: „wie meent te staan zie toe dat hij niet valle” (I Korinthiërs 10:12).

Pastorale Notitie

J. Kranenburg – Rolde

Oud en van het leven verzadigd

Nu in dit werelddeel de leeftijd die de mens bereikt zo duidelijk stijgt wordt de kans groter dat wij in aanraking komen met een medemens, van wie dat gezegd kan worden of die dat van zichzelf zegt: oud en van het leven verzadigd.
Ik wil daarover iets kwijt.

Onlangs ontmoette ik voor de dienst ergens een paar vrienden waarvan ik de ouders goed ken. Die zijn al oud. Ik informeerde met name naar vader, want ik had gehoord dat het minder werd met hem. Ze vertelden mij dat de aftakeling echt begon door te zetten. Hij kon niets meer. Hoewel hij eigenlijk niet ziek was.

Hij was gewoon op. Klagen deed hij ook nooit, maar hij gaf nu openlijk te kennen dat hij naar het einde verlangde. Oud en van het leven verzadigd, net als Job. Het was een veelbewogen leven geweest, waarin vooral de oorlog zijn sporen heeft nagelaten.

In de dienst, tijdens het zingen voor de gebeden, heb ik zijn naam op mijn spiekbrieftje gekrabbeld. Ja, voor de gebeden gebruik ik een spiekbrieftje. Dat kan oneerbiedig schijnen, maar vergeetachtigheid bij de gebeden is in elk geval oneerbiediger, denk ik. Zodoende.

Ik heb gevraagd of de Here deze oude broeder nu de rust wilde geven, waar hij zelf zo vurig naar verlangde. Ik denk dat ik dat heel voorzichtig en misschien met vage woorden heb gedaan, bedenkende dat de Here God in die gevallen aan een half woord genoeg heeft.

Achteraf zat ik toch een beetje met de vraag of dat nu wel kan? De mens bemoeit zich in deze tijd al zo brutaal met het levensbegin en het levenseinde. Moeten we dat in de gebeden nu ook al doen? Bidden is toch, om met Van Ruler te spreken, dat je een vinger in de pap steekt en vertelt hoe jij je een en ander had voorgesteld. Kan dat? Bij mijn weten gebeurt het in elk geval in de publieke gebeden niet vaak.

Een paar weken later stuurden weer andere vrienden mij enkele brieven toe van een inmiddels overleden predikant uit onze kring. Een broeder, die een zeer hoge leeftijd heeft bereikt. Misschien kon ik er iets mee doen voor dit hoekje van Opbouw,

schreven ze.
En dat kan ik nu.

Die brieven ontroerden. Niet alleen door de inhoud maar door het handschrift al. De letters waren stuk voor stuk neergezet door handen waar Prediker aan dacht toen hij schreef: „de wachters van het huis beven” (Pred. 12:3). Zelf vertelde hij in een van de brieven: „Ik kan nog een brief schrijven, maar voorzichtig aan. Een broeder zei mij eens: „U schrijft niet, u tekent.” Ik moet dat wel doen want als ik ga schrijven wordt het onleesbaar.”

Bijna drie jaar voor zijn dood schreef hij aan zijn vrienden: „God zorgt goed voor ons. Toch verlang ik er niet naar om langer te leven. Komt dat door gebrek aan dankbaarheid voor de zegen in zoveel jaren?”

Ik moest denken aan wat deze broeder allemaal meegemaakt had tijdens twee kerkscheuringen, waarin hij niet met rust was gelaten. Wat moe moest hij zijn.

En dan toch deze voorzichtigheid. Als een gast aan het einde van een kostelijke maaltijd, die bedankt voor meer, maar uit vrees dat het ondankbaar klinkt nog eens verzekert: het was erg lekker.

Onder die voorwaarde mag het, denk ik, dat we de Here God bekend maken wat wij zouden willen met betrekking tot het levenseinde van iemand, die ons lief is en die verzadigd is van het leven. Eerst mogen kinderen dat met betrekking tot ouders doen en tenslotte met een zekere huiver ook in het gebed van de gemeente.

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken (slot)

Een presbyteriaanse stem

In de voorgaande artikelen hebben we gezien dat er verschillen in leer en kerkregering zijn aan te wijzen onder de broeders die dit jaar in Vancouver bijeen waren.

Resumerend: de Westminster Confessie verschilt op het punt van kerkregering, verbond en kerk met wat ons geleerd is in de vrijmaking. Het moet voor de broeders met hun geschiedenis (1944, 1967) een merkwaardige ervaring zijn geweest te constateren, dat de presbyterianen een veel ruimere opvatting hebben over de kerk en de gemeenschap van Gods kinderen in de wereld dan zij.

Bleek uit de verslagen in het Nederl. Dagblad al dat de afgevaardigden uit Schotland en Ierland er moeite mee hadden dat hun steeds de maat werd genomen over hun trouw aan de belijdenis en was men het 'besnuffelen' beu geworden, in een artikel uit het blad: *The Monthly Record*, van de Free Church van Scotland wordt dit nog duidelijker.

In het blad, door een goede vriend mij toegezonden, komt een artikel voor onder de titel: *Ecumenism: lessons from Vancouver '89*. Zoals te verwachten was hadden niet alleen de vrijgemaakte afgevaardigden maar ook de Schotse broeders hun moeite in Vancouver. De mij niet bekende schrijver spreekt over teleurstelling bij de presbyteriaanse predikanten, die de conferentie bijwoonden, dat geen van hen was uitgenodigd 's Zondags voor te gaan in één van de vrijgemaakte kerken in Vancouver en omgeving.

Uit het artikel maak ik op dat de Schotse broeders verwonderd staan over de strakke binding aan de belijdenis bij de vrijgemaakte kerken. Zij hebben nooit moeite gehad met onze drie formulieren van enigheid en geloven dat er een fundamentele harmonie is tussen alle protestantse belijdenisgeschriften uit de tijd van de Reformatie.

Bij de opstelling van de Westminster Confessie in 1647 is dankbaar voortgebouwd op bestaande belijdenissen van gereformeerde kerken op het Continent van Europa en de Schotse broeders wisten niet van moeite of onenigheid op dit punt, want de Kerk van Engeland werd gerekend tot de familie van Gereformeerde Kerken.

De bezwaren tegen de Westminster

Confessie vooral van de kant van de vrijgemaakte kerken in Afrika en Australië waren daarom een minder aangename verrassing.

Men gaat in de Free Church van Schotland anders met de belijdenis om en verbaast zich er over hoe ver de vrijgemaakte kerken gaan om de eigen zuiverheid veilig te stellen.

Als voorbeeld wordt genoemd dat wie zijn kind wil laten dopen zes *belijdenisgeschriften* moet aanvaarden: de drie formulieren, de 12 artikelen, Nicea en Athanasius.

Volgens de schrijver in genoemd artikel is het erg moeilijk dit in het patroon of voorbeeld van het Nieuwe Testament te passen, want de 3000 op Pinksteren, de kamerling en de gevangenenbewaarder in Filippi waren niet onderwezen tot het niveau van de drie formulieren.

In de Presbyteriaanse kerken, zo lezen we, wordt alleen aan de ambtsdragers ondertekening van de belijdenis gevraagd. Het verwijt van onachtzaamheid op dit punt wordt verworpen, want, aldus de schrijver, *het geloof in Christus is de enige kwalificatie* voor toelating tot de kerk en het zou absurd zijn te stellen dat zulk een geloof alleen bestaat waar mensen gewetensvol de Westminster Standards kunnen onderschrijven.

Voorts blijkt dat de vrijgemaakten de schrijver niet hebben overtuigd met hun opvattingen over de *ware en de valse kerk*.

Met een beroep op Calvijn en A. Kuyper wordt vastgehouden aan de onderscheiding zichtbaar – onzichtbaar, want het lidmaatschap van de zichtbare kerk is in zichzelf geen garantie voor het behoud in Christus.

Het ligt daarom voor de hand dat men de bezwaren tegen dubbele correspondentie (met kerken die in eigen land gescheiden optrekken) niet deelt. In het algemeen kan worden toegestemd dat ware kerken niet los van elkaar mogen bestaan en eenheid moeten zoeken, maar er kunnen omstandigheden zijn, veroorzaakt door historische en culturele verschillen, verbonden met menselijke zwakte, die dit onmogelijk maken.

Wanneer een gemeenschap een Presbyteriaanse, een Baptistische en een Anglikaanse kerk heeft, betekent dan het behoren tot één van die kerken dat de andere geen ware kerken zijn?

Moet de Baptist een Anglikaan wor-

den of de Presbyteriaan bisschoppen accepteren, zo wordt gevraagd. Positieve waardering vindt het referaat van Prof. Dr. J. Douma over de apartheid en men verstaat niets van het verzet tegen een gesprek over politieke zaken en wil op dit punt A. Kuyper met zijn souvereiniteit in eigen kring niet volgen.

Het door mij uitvoerig geciteerde artikel is *geen officieel stuk* van de Free Church van Schotland, maar geeft wel een indruk van de opstelling van deze kerken in de vragen rond de belijdenis en de binding daaraan en van hun leer over het kerkvergaderend werk van Christus. Voorzichtig uitgedrukt wekt het enige verwondering de vrijgemaakte broeders in dit gezelschap aan te treffen.

Voor alle duidelijkheid wil ik stellen dat het citeren van de Westminster en het artikel in *The Monthly Record* geen instemming met dit alles insluit.

De erfenis uit de 'dertiger' jaren, het werk van voorgangers als K. Schilder, S. Greijdanus, S.G. de Graaf en A. Janse (om niet meer te noemen) willen we graag bewaren en zo mogelijk uitbouwen.

Bij de presbyterianen vallen invloeden te bespeuren van wat we in ons land de Nadere Reformatie noemen en onze chr. gereformeerde broeders zullen zich bij hen prima thuisvoelen.

Waar het mij om gaat is te laten zien dat onze vrijgemaakte broeders in hun contacten met buitenlandse kerken zo ruimhartig zijn. We hopen dat die ruimhartigheid ook in ons land mag doorbreken.

Mogelijk komt er dan ook een eind aan het 'besnuffelen' van onze kerken en de 'voorlichting' die in binnen- en buitenland over ons wordt gegeven. Het is niet mijn bedoeling de zo moeilijke verhouding verder te polariseren.

Onze kerken staan veel dichter bij de vrijgemaakten dan de presbyterianen in Ierland en Schotland.

Daarom volsta ik met twee vragen. Wanneer de Westminster Confessie als gereformeerd wordt aanvaard en kerkelijke gemeenschap met de Free Church of Scotland wordt aangegaan, hoe moeten we dan aan met „het werk des Heren in de vrijmaking”.

In de twist die tot scheuring leidde was dit de eerste zaak in de Open Brief, aangewezen met de wat onge-

lukkige uitdrukking 'vrijmakingsge-loof'. Merkwaardigerwijs is ook het tweede punt in de Open Brief aan de orde. Het gaat daarin om de verhouding tot kerken in binnen- en buitenland, die kennelijk Gods kinderen vergaderen, maar niet dezelfde belijdenisgeschriften hebben noch onze samenlevingsregels kennen. Meerdere malen heb ik geschreven dat bij deze passage in de Open Brief gedacht werd aan de kerken in Korea met welke de vrijgemaakte kerken in correspondentie gingen treden, die ook op de internationale synode in Vancouver als leden aanwezig waren.

Van deze kerken was bekend dat zij de Westminster Confessie als belijdenis hadden en een open avondmaal.

Er is een enorme deining rondom deze vragen in de Open Brief ontstaan. Het zou een problematiseren van de gereformeerde belijdenis zijn geweest. We laten dit nu voor wat het was en zien dat de vrijgemaakte kerken op hun internationale synode als ware kerken van Christus aanvaardden kerken met een andere belijdenis, die in hoofdzaak overeenstemt met de drie formulieren van enigheid, maar toch ook verschillen vertoont, zeker waar het de samenlevingsregels betreft.

Hiertegen hebben wij geen enkel bezwaar; integendeel wij zijn er blij mee. Maar zou het dan geen tijd worden om eens over de zware oordelen en vonnissen in de zestiger jaren geveld, na te denken. Het ging in die jaren niet om de leer van ds. O. of om onverantwoorde uitlatingen in ons blad en een nieuw, aangepast akkoord van kerkelijk samenleven bestond nog niet eens in gedachten. Bij het stellen van deze vragen is het niet mijn bedoeling dat er een nieuwe strijd komt om het gelijk, want dat is niet belangrijk. Belangrijk is dat er een niet te verantwoorden scheuring is gekomen onder broeders en zusters van hetzelfde huis.

Wanneer in het buitenland kerken worden aanvaard, die meer, minder of op ondergeschikte punten anders belijden heeft dit gevolgtrekkingen in eigen land.

Vandaag zag ik op de televisie Oosten West-Duitsers dansen op de muur in Berlijn.

Wat zou het een feest zijn wanneer we iets dergelijks beleefden bij het verscheurde gereformeerde volksdeel in ons land.

Laat ons daarom zoeken naar begaanbare wegen, want de tijd is kort en er is al zoveel schade aangericht.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Golgotha en Constantijn

n.a.v. dr. E.L. Martin,
'Secrets of Golgotha',
Alhambra, Cal. 1988

Hoewel dr. Martin zowel historicus als archeoloog is, zijn z'n vondsten (en na 1983 is er veel nieuw licht op Golgotha gekomen) niet slechts van oudheidkundige of geschiedkundige aard. Zeer terecht wijst de schrijver erop, dat de heilsgeschiedenis gediend wordt met een juiste kennis der feiten; feiten die de Bijbel en ooggetuigen ons leveren. Ierse en Schotse emigranten sparen vaak levenslang om de graven van hun voorouders te bezoeken. Zouden wij, die ons leven aan Christus' kruislijden te danken hebben, geen zekerheid wensen over de feiten en plaatsen en gebeurtenissen? Of laten deze zaken ons koud?

Nog voorname argument, om met dit boek door te gaan, is: dat Martin ons laat zien in welke mate Christus de wet van Mozes met Zijn zoenoffer heeft vervuld: hoe Hij de onvolkomenheid van de jaarlijkse verzoening ophief door zijn eenmalige en eeuwigdurende verzoening. Ook hoe heel de schaduwachtige bedeling de schijnwerper richtte op Zijn lijden – en hoe de brief aan de Hebreeërs achteraf ditzelfde eenmalige offer in historisch en geestelijk licht stelt. Het gaat Martin niet om een archeologische of liturgische of symbolische hobby – maar hij leert uit de Schrift de hoogte, diepte en breedte van Christus' lijden verstaan; laat zien hoe God de wereld met Zichzelf verzoende.

Constantijn's brutale ingreep

Laten we het goede van Constantijn voorop stellen. Hij was de keizer – eerst van het westromeinse, later van het totale romeinse rijk – die voor het eerst de christenen terwille was. Hoewel hij pas op zijn sterfbed (337) zich liet dopen en christen werd (!) had hij de ondergrondse kerk de vrijheid gegeven, haar op een troon gezet en rijk beloond voor alle leed en vervolging, door zijn voorgangers de kerk van Christus aangedaan.

Maar hij deed meer. Samen met zijn moeder, Helena, heeft hij zich beijverd om de heilige plaatsen in het heilige land op te sporen, die zijn voorgangers met zorg hadden verduisterd. Wellicht heeft hij hiermee de basis gelegd voor de latere kruistochten, die alle onder het motto 'Dieu le veut' het bezit en behoud van de heilige plaatsen ten doel hadden. De heiligste van alle heilige plaatsen was natuurlijk Golgotha!

Hier vonden lijden, dood en opstanding van onze Heiland plaats, wellicht op een enkele hectare grond. En hoe heeft Constantijn deze hectare grond opgespoord?

Hij liet weten dat hij deze en andere heilige plaatsen door Goddelijke ingeving – langs de weg van visioenen, dromen en tekenen, kreeg aangewezen.

Nu zijn dromen, visioenen en ingevingen niet om mee te spotten, zo leert ons de Schrift. Maar ook leert ons de Schrift, om mensen die dromen dromen en gezichten zien te beproeven, na te rekenen. Want er zijn ook veel valse profeten en dromers geweest.

En Constantijn liet zich bepaald niet controleren! Hij maakte korte metten met wie hem tegenspraken of ook maar vragen stelden.

Laten we ons even beperken tot 'Golgotha'; nader de Heilige Grafkerk, 500 meter westelijk van Moria. Bij gebrek aan tijd vond Constantijn deze plaats niet zelf, maar stuurde zijn moeder Helena met de opdracht naar Jerusalem: Golgotha te vinden. Ook zij had de gave van visioenen en gezichten en ze 'vond' Golgotha.

Ja, Constantijn was een wonderlijk man. Vlak voor de beslissende slag die hem wereldvorst zou maken 'zag' hij de X, beginletter van de griekse Christusnaam, in een lichtspeling in de lucht. Sindsdien won hij alle veldslagen en raakte volkomen overtuigd van zijn unieke roeping: het rijk van Christus te vestigen. Hij zag Mozes op den duur als zijn collega, vertelde bisschoppen dat hijzelf ook bisschop was; ja, eigenlijk meer dan gewone bisschoppen, immers een apostel, door Jezus zelf aangewezen*). Vandaar dat hij het Concilie van Nicea in 325 voorzat, de bisschoppelijke besluiten van zijn goedkeuring voorzag, in 326 ongezien de heilige plaats 'Golgotha' vaststelde, er de Heilige Grafkerk op liet bouwen, en betrokken was bij de 'canon' der heilige boeken. Dit alles dus jaren voor hij zelf zich tot christen liet dopen!

Tegenspraak tegen Constantijn

Het vereiste religieuze en mannenmoed om tegen hem in te gaan. Maar zijn tijdgenoot Eusebius, bisschop van Caesarea, schreef dat deze keus van de keizer hem sterk

verwonderde**) „daar zij tegen elke bestaande verwachting inging”. Immers tot de 4e eeuw had geen theoloog of historicus aan deze plaats gedacht. Die hadden een heel andere plaats in het hoofd!

De door Constantijn aangewezen plaats was... een onzedelijke afgodstempel, de tempel van Venus. Te recht had de keizer zich hier niet door laten afschrikken, want zijn voorgangers hadden inderdaad alle heilige plaatsen ontheiligd om christenen te plagen. Daardoor hebben ze meermalen heilige plaatsen juist gemarkeerd.

Eusebius, overtuigd dat de keizer ten volle overtuigd was, maar tevens dat hij ongenaakbaar was, reisde in opdracht van zijn collega's van Jeruzalem naar Rome, voor een vraaggesprek met Constantijn. Hij vroeg namens de anderen beleefd, **waarom** de keizer overtuigd was van zijn juiste keuze. De vraag van Eusebius (die ook graag zijn hoofd op zijn romp hield, zegt Martin) was zo voorzichtig gesteld, dat de keizer niet weersproken, zelfs in een vleierende rede vooraf geprezen werd – maar toch voor het blok gezet. Deze liet zich echter niet uithoren. De rede van Eusebius werd staande aangehoord, hetgeen de bisschop in een ellendige positie bracht van: gauw zeggen, dan kan ik gaan zitten en ben je kwijt. Toen hij klaar was kon hij veilig met huid en haar doch zonder antwoord vertrekken. In 336 werd de Heilige Grafkerk ingewijd; het was vlak nadat Constantijn zowel zijn zoon als zijn vrouw ter dood had gebracht; en dat was dat.

Maar Helena dan?

Als Constantijn zo zeker was van zijn zaak, moet hij op de dromen, visioenen en tekenen van zijn moeder zijn afgestaan. En we mogen toch hopen, dat Helena zo wijs was haar dromen en visioenen te verifiëren.

Zo wijs was Helena ook, in zekere zin. Toen zij bekend gemaakt had, waar de heilige plaats Golgotha moest zijn geweest, is er ijverig gewerkt om haar de 'bewijzen' in handen te geven, die zij wenste.

De schrijver Paulinus van Nola zegt, dat de Joden deze plaats aan Helena hadden aangewezen; hun spreker was een zekere Judas (what 's in a name). Die wees haar de plaats aan, waar ze maar eens moest laten graven. En zie ja, tot verbazing der beschouwers kwamen daar uit de grond... drie complete kruisen, plus het door Pilatus geplaatste bordje, plus een rietstaf en een spons, alles na 300 jaar gaaf bewaard. Als dat geen overtuigende bewijzen waren zou Helena ziende blind zijn geweest.

Maar Martin toont aan, om welke reden de niet-christelijke Joden het onderzoek hebben misleid. In het twee maal verwoeste Jeruzalem, waar zelfs zij vrijwel niets konden terugvinden, wisten zij de Tempel van Venus met zekerheid te localiseren als een voor Joden minder interessante plaats!

Twée pseudo-Golgotha's

Maar de H. Grafkerk ligt, zoals u weet, 500 meter ten westen van Moria's top, dat is **niet** 'buiten de legerplaats' (immers 875 meter). Bovendien is vanaf de H. Grafkerk geen zicht op de tempelvoorhof mogelijk geweest: vanwege de hoge westelijke muur en omdat beide plaatsen op ongeveer gelijke hoogte lagen. Het andere 'Golgotha', het zogenaamde Tuingraf, ligt zoals u weet 750 meter ten noordwesten van Moria's top, was daarvan bovendien gescheiden door de forse burcht Antonia. Ook hier was de afstand tot het heilige minder dan 875 meter, de critische afstand tussen zichtbare en onzichtbare poort. Hier was nog minder mogelijkheid van enig zicht op een scheurend voorhangsel. Bovendien is het graf uit de ijzeren periode, zegt de archaeoloog Martin, en dus in het jaar 30 **niet** 'nieuwgehouwen', (Matt. 27:60). Geen van beide pseudo-Golgotha's voldoet aan Johannes' gegeven 'nabij de Topos', vlak bij de heilige plaats; in casu het tempelfiliaal waar de zondoffers en de Rode Koe werden verbrand. Blijft over de heuvel, die twee 'oogkassen' vertoont en daarom voor een grote schedel wordt aangezien. Maar Martin toont onbarmhartig een tekening van Jeruzalem uit 1610, waaruit blijkt dat de 'oogkassen' toen nog niet aanwezig waren.

(slot volgt)

*)Eusebius, Leven van Constantijn, IV, 24.

**) idem III, 28

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Sinterklaas

Half oktober worden bij ons gewoonlijk de eerste speelgoedkrantjes in de brievenbus gegoooid. Ik stop ze altijd listig weg tot dat ik denk dat de tijd rijp is voor Reinier om ze te bekijken. Meestal is dat op een tijdstip dat hij vervelend is. Dan kom ik met een stapeltje kadokranten op de propfen en een paar uur lang heb ik geen kind aan hem. Minstens eenmaal per jaar vraag ik me geprikkeld af, waarom er zulke krankjoreme dingen worden aangeboden en wie er zulke belachelijk hoge prijzen voor kinderkado's betaald... (echt drumstelletje... maar 150 gulden). In die folders dringt men er op aan vroeg en voordelig (hoezo voordelig?) sinterklaasinkopen te doen. Er wordt geschermd met 'ren' en 'ster' prijzen en een beetje slimme moeder koopt dan ook kadootjes in oktober. Nu ben ik meer een werker van het elfde uur, dus daar komt bij mij nooit wat van. Op het allerlaatste moment ren ik langs de winkels om de buit binnen te halen en ik loop in mezelf gedichten te brabbelen die ik dan ook nog op papier moet zetten. Gezien het aantal mensen, dat zich de laatste dagen voor 5 december verdringt in de winkels, ben ik niet de enige met zo'n instelling. Dat beurt mij wel op.

Vlak voor de zomervakantie kwam Reinier een keer proestend van het lachen thuis. „Marloes zegt dat ze naar Spanje gaat” vertelde hij, toen we de reden van zijn hilariteit wilden weten.

„Nou én! Wat is daar zo vreemd aan”, zei ik.

„Ze zegt dat ze met de auto gaat... Dat kan toch nooit. Naar Spanje ga je toch met de boot!” verklaarde hij. Ik liet het maar voor wat het was, mezelf voornemend in ieder geval voor zijn achtste verjaardag het sinterklaassprookje te ontmantelen. Daar had ik nog ruim de tijd voor, want hij was net jarig geweest. Het was al niet meer nodig. Vorige week ging hij met een zorgelijk snuitje tegenover Janneke en mij aan tafel zitten. „Mam, Janneke... Sinterklaas... bestaat die wel echt?”, vroeg hij. „Op school zeggen de jongens uit groep vijf dat hij niet echt bestaat”.

„Nou... Om je de waarheid te zeggen”, begon ik, „is het meer een spel. Heel lang geleden leefde er een man die Nicolaas heette.” Janneke nam het over en vertelde de legende van Sint Nicolaas. „Dus die boot komt niet echt uit Spanje”, was zijn reactie. „En die man, die voor

Sinterklaas speelt, is zeker wel erg rijk, dat hij al die kadootjes kan kopen.” Hij wilde kennelijk nog geen afstand doen van het Sinterklaas verhaal.

Onze oudste was ook zo'n hardnekkige gelovige. Hij zat in de tweede klas lagere school en zag in het plaatselijk dagblad een foto staan van Sinterklaas in vol ornaat. Nadrukkelijk las hij voor, „Tandarts de Vries uit Heiloo. Al twintig jaar Sinterklaas.”

Peinzend keek hij ons aan. „Dat hebben ze me nog nooit verteld over Sinterklaas... dat hij ook tandarts is.”

„Sinterklaas zorgt voor zijn eigen klandizie”, glimlachte mijn man. Wij hebben overigens in ons gezin de verhalen over Sinterklaas erg sober gehouden. In mijn achterhoofd zeurde altijd de reactie van een nichtje van mij. Mijn tante vertelde haar dat Sinterklaas niet echt bestond. Een beetje teleurgesteld vroeg ze haar moeder vertrouwelijk, „Zeg... Dat verhaaltje over de Here Jezus... dat is zeker ook niet waar.” Ongetwijfeld heeft u deze reactie wel vaker gehoord. Wel iets om in de gaten te houden, vind ik.

Mocht u nu tot de conclusie zijn gekomen dat bij ons thuis niets werd gevierd, dan heeft u het mis. Helemaal compleet met schoenzetten, zingen bij de schoorsteen en de geheimzinnigheid die er bij hoort. Maar Sinterklaas wist niet alles. Hij was maar een gewone sufferd, net als iedereen en zwarte Piet nam nooit iemand mee naar Spanje, hoewel ik de kinderen tegen etenstijd best eens in die richting wenste. En als deze stout waren hoefden we er niemand bij te halen. Moe knapte die klusjes zelf wel op. Zonder roe.

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

India, mij een zorg (3)

Verkiezingen in India: het spel en de knikkers

Belangrijk

Over een paar dagen vinden in India de landelijke verkiezingen plaats. Niet alleen voor de politici wier zetel op het spel staat is dit een belangrijke datum; hetzelfde geldt voor alle 800 miljoen inwoners van dit immense land. En, bij implicatie, is dat ook het geval met de Christenen in India, met elkaar zo'n 14 miljoen sterk, oftewel zo'n drie procent van alle Indiërs. Juist vanwege dat laatste gegeven wil ik graag bij zo'n 'interne aangelegenheid' van India stilstaan; erkennend dat er iets hachelijks kan zitten in een weergave van het 'spel en de knikkers', als je zelf op zijn best een redelijk geïnformeerde outsider mag heten...

Toch, naast heel andere dingen, zoals bijvoorbeeld de toekomst van de vele armen in India, gaat het óók om de toekomst van de godsdienstige groeperingen in India. Misschien zijn het in dezen wel de belangrijkste verkiezingen in de veertigjarige historie van India.

Op een rijtje

Even een paar opmerkingen vooraf. India is, zoals al eerder gemeld, een land met een gigantische bevolking. Iemand heeft berekend dat er in India méér mensen wonen dan in heel Afrika en in Latijns-Amerika bij elkaar! Ik heb 't niet nagerekend, maar het geeft in elk geval een indruk van de grootte van dit reusachtige volk, na dat van China het tweede is in termen van aantallen inwoners.

In dat land heeft men ongeveer 83% Hindoes, zo'n 11 procent Moslims en zo'n 3 procent Christenen; dan hebben we het over ongeveer veertien miljoen mensen, zoveel als in ons land wonen. Roomskatholiek, Protestant (oecumenisch of evangelisch), behorend tot de oude traditionele kerken, zoals de Thomaschristenen, ze zijn samen dus goed voor drie procent van de bevolking.

In het grote land (van Noord naar Zuid zover als van Noorwegen naar Italië) treft men heel uiteenlopende deelstaten aan, en wel vijftig talen, die door grotere of kleinere groeperingen worden gesproken. De taalsituatie geeft, net als in andere landen het geval is (geweest) al aanleiding tot spanningen. Voeg daarbij nog de etnische verschillen (in het Zuiden heeft men Tamils, in het Noorden Ariërs, in het Noord-Oosten mensen met Burmese trekken, enz.). En het verschil in geschiedenis en cultuur. En ook nog het feit dat India, met

name het Hindoeïstische bevolkingsdeel, maar niet alléén zij, een groot aantal 'kasten' sociale/econ. groepen kennen. Het gevolg: er zijn legio tegenstellingen, die naarmate de tijd voortschrijdt, niet kleiner maar veeleer groter lijken te worden.

Pluralistisch

De hoogste kaste binnen het Hindoeïsme, de groep van de Brahmanen, is feitelijk al sinds de onafhankelijkheid in 1947/1948 aan de macht geweest, in de 'Congrespartij'; slechts een paar jaar in de afgelopen decennia heeft ze niet de macht gehad. Natuurlijk zijn er diverse andere partijen, die elk stukken kleiner zijn, en zeer van signatuur verschillen. Je treft er marxisten aan, ook geografische belangenpartijen en groepen die naar een zeer traditionele vorm van Hindoeïsme terugwillen. Al is de Congrespartij 'Brahmaans' beïnvloed, toch heeft ze termen als 'democratie' en 'pluralisme' in haar vaandel geschreven. Er is – officieel althans – vrijheid van godsdienst, een soort 'scheiding tussen tempel en staat'. De Vader des Vaderlands, Pandit Nehroe, was zelf een 'agnost', die van zijn land allerm minst een fundamentalistische Hindoe-staat wilde maken. Het gevolg is dat een groot deel van de niet-Hindoes altijd op de Congrespartij stemde. De ongeveer honderd miljoen moslims, die wellicht liever in de aangrenzende staat Pakistan zouden wonen (dat stuk 'Brits-Indië' verklaarde zich bij de onafhankelijkheid van '47 tot een onafhankelijke staat, bewoond door voornamelijk islamieten) steunden ook het Congres. Nu lijkt, zeggen waarnemers, die traditionele steun minder te worden en, nog steeds volgens diezelfde waarnemers, moet de Congrespartij, wil zij niet snel het loodje leggen, meer steun zoeken bij de (uiteraard) reusachtige Hindoe-meerderheid. En dat zou dan een heilloze tweespalt kunnen creëren.

Schandalen

De regering van premier Rajiv Gandhi (kleinzoon van Pandit Nehroe en opvolger van zijn vermoorde moeder Indira Gandhi) heeft het al een paar jaar erg moeilijk. In allerhande deelstaten werden 'hun' kandidaten weggestemd. In vele staten was er veel onrust, om niet te zeggen, geweld, bij regionale verkiezingen. In Assam in het Noord-Oosten is het onrustig. In het zuidelijke Tamil Nadu willen

velen feitelijk los van het Noorden. In Punjab gist het inmiddels al weer jaren tussen Hindoes en Sikhs. Deze lijst is verre van volledig.

Daar is – zeer tot verdriet van de premier – nog een zaak bijgekomen, die zich maar niet uit de media laat verdrijven, de (inmiddels toch wel zeer aannemelijk gemaakte) betrokkenheid van politici van het allerhoogste niveau bij een omkoop-schandaal. De Zweedse wapengigant Bofors heeft, om een miljardenorder aan tanks, etc. te kunnen krijgen, smeergeld betaald van een orde die zelfs in zéér corrupte landen ongewoon is! De zaak kwam uit en het kan het 'Congres' deze keer de meerderheid kosten. De media staan nog steeds bol van nieuwe onthullingen; het is feitelijk de inzet van de verkiezingen, als het aan de oppositie ligt, tenminste.

Regionalisme

Ook het 'regionalisme', het streven naar regionale zelfstandigheid, is een kwestie die ook al weer jarenlang (zo niet decennia lang) meespeelt. Het grote rijk wordt taalkundig bijeengehouden door het algemeen gebruik van Engels als gemeenschappelijke taal. Daarnaast heeft de overheid in New Delhi (in het Noorden) de Noord-Indiase taal, het Hindi, willen invoeren als tweede algemene taal. Vooral in het Zuiden, de Tamil Nadu bijvoorbeeld, broeide hierover zo ongeveer opstand, en de zaak is hier en daar geruisloos gedropt door de federale overheid. Toch, de Tamils van het Zuiden zouden – in overgrote meerderheid? – wel 'los(ser)' van het Noorden' willen. Hetzelfde geldt voor de hierboven al genoemde regio's, die allemaal reden menen te hebben om 'de federatie' te wantrouwen. De staten in het Noord-Oosten, die voor een groot deel christelijke bevolkingen hebben (die in Nagaland zou zelfs voor 98% christen zijn), hebben noch op taalkundige noch op etnische noch op culturele noch op religieuze gronden veel band aan 'India'. En waar het spreken over 'onafhankelijkheid' niet wordt vernomen, vrezen toch veel Hindoes dat noch moslims noch christenen – uiteindelijk – trouw zullen blijken aan India. In de staat Mizoram is het Indiase leger jarenlang betrokken (geweest?) in wat je toch een soort 'guerrilla-oorlog' moet noemen. (In een aantal gebieden mag je als buitenlander ook niet komen, zonder een visum, dat je niet krijgt...)

Communalisme

Het tweede punt, dat er wel mee verwant is, in een aantal gevallen, is dat van het zgn. 'Communalisme', een wat ingewikkeld Indiaas begrip. Om het verhaal hier eenvoudig te houden, er zijn heel wat mensen die vinden dat de indeling in gemeenschappen en kasten, zoals die nu is, moet blijven, terwijl anderen juist een aantal van de traditioneel gegroeide structuren zouden willen opblazen. Wie Indiase kranten leest komt heel wat tegen, dat ondergrondse, of volstrekt bovengrondse, moeite suggereert. Links-georiënteerde groepen, in uiteenlopende mate van radicaliteit overigens, spreken onverbloemd over 'fascistische' of 'nazistische' trekken bij andere partijen

Hoe nu verder?

Zulke spanningen zouden India, dat nu, ondanks vele interne spanningen, nog een 'eenheidsstaat' te noemen is, een lappendeken van losse staten en staatjes kunnen gaan maken. En dat zou voor iedereen grote gevolgen hebben.

Laten we de christenen in dit grote land nemen. Een losse federatie van staten (of nog een los-vaster verband) zou inhouden dat er Hindoe-geedomineerde streken zouden zijn, en hetzelfde zou gaan gelden voor moslims en ook christenen (in het Noord-Oosten dus). Waar nu echter officieel overal 'vrijheid van religie' bestaat (behalve, dacht ik, in Orissa, Madhya Pradesh en Arunachal Pradesh) zou dat drastisch veranderen. Enclaves van diverse religieuze groepen, maar géén algemeen voorkomend 'recht' om het geloof aan te hangen dat je wil. Bestaat er dus nu – zij het met de nodige kanttekeningen – mogelijkheid om overal ook van de Here Jezus te spreken, zoiets zou dramatisch veranderen, als India zou scheuren. In de rust en de (relatieve) stabiliteit van het huidige India zou ook wel eens de rust en de kansen van de christelijke kerk gelegen kunnen zijn. Waarbij de kanttekening dat lang niet alle Indiase christenen zo'n visie lijken te hebben op 'heel India'. Het voornoemde regionalisme speelt ook bij hen vaak sterk mee.

Daar komt bij dat (zeker een minderheid van de) Christenen het huidige kastensysteem een groot kwaad acht dat moet worden bestreden. (Vele anderen lijken echter op zijn minst dit systeem te gedogen). Voor hen is strijd om landhervormingen, een eerlijker verdeling van geld en macht, ook in de plaatselijke gemeenschap, een zaak van hoge prioriteit. In die strijd heeft een aantal zich aan de kant van de oppositie geschaard. Die voeren dus wel oppositie tegen de Congrespartij, die, ondanks aanzienlijke bedenkingen,

bij de meeste christenen toch weer op electotale steun kan rekenen, voorzover ik kan nagaan.

Fundamentalisme

Dat brengt me tenslotte bij het zgn. 'Neo-Hindoeïsme'. Niet alleen binnen de Islam, ook in het Hindoeïsme is een sterke opleving van 'fundamentalisme' te bespeuren. Groeperingen met honderdduizenden leden, zeggen steeds dringender dat alléén Hindoes 'ware Indiërs' (kunnen) zijn. Binnen het Hindoeïsme vindt men hier en daar de verering van 'ons Moederland India'.

Wie een andere (uitheemse) religie aanhangt is in diezelfde mate dus *niet* echt trouw aan het Hindoe-Moederland. Scherp worden de Moslims in het oog gehouden (de aloude kwestie Pakistan staat er borg voor; driemaal is er sinds '48 oorlog tegen gevoerd), maar ook christenen blijven niet buiten beschouwing. In het Westen meent men veelal dat het Hindoeïsme alleen maar tolerant is, en strikt niet-missionair. (Ik heb dat in mijn lessen over het Hindoeïsme ook vele jaren met kracht betoogd...), maar het blijkt niet (meer) wáár! 'Afgedwaalde Hindoes' (bedoeld worden Indiërs die christen of moslim zijn geworden), vroegere animisten, die nooit Hindoe zijn geweest, maar nu in elk geval tot Islam of Christelijk geloof zijn overgegaan, zij moeten worden 'gewonnen'. In het werk van diverse bewegingen gaat het er vreedzaam genoeg aan toe, zoals bij ons. Er zijn echter inmiddels vele, soms huiveringwekkende, verhalen bekend van agressiever, gewelddadiger benaderingen. Mensen worden niet altijd na vreedzame beïnvloeding gebracht tot het ritueel van 'shuddhi', waarin men met water van de rivier de Ganges wordt 'gedoopt', ten teken van weder-inlijving bij het Hindoeïsme. Militante Neo-Hindoes spreken over gelovigen als 'vijanden', 'agressors', 'verraders', 'een vijfde colonne', enz. Vooral in een snel gegroeide – en, naar ik meen, in wijde kring gevreesde – beweging als de RSS (afkorting voor een lange naam in het oorspronkelijk) komen we veel uitingen tegen dat men zich, als Hindoe-meerderheid bedreigd voelt, en dus de anderen gaat bedreigen. Binnen de heersende ideologie zou het geen onvergeeflijke zonde zijn tegenstanders van het 'Hindu Dharma' zelfs te doden; veeleer is het een verdienstelijk werk. (Staat er ook niet zoiets in de Bijbel?) Zo kan een beweging als de RSS met tenminste 700.000 toegewijde aanhangers veel activiteiten ontplooiën. Brandstichting van kerkgebouwen, intimidatie en mishandeling van gelovigen, zelfs moord op priesters en evangelisten zou op hun rekening moeten worden gezet, meende men allerwegen. En een Parsi, een lid

van een minderheidsgroep, die ik in de trein sprak (beiden hangend tegen de latrine-deur) vond het – ondanks kennelijk héél sterke opvattingen in dezen, niet raadzaam er openbaar over te praten...

En dus...

Het lijkt er op dat we als christenen in dit land ons bewust moeten zijn wat er in India de komende dagen op het spel staat. En er een punt van aandringend gebed van maken, dat de Here God, wiens ogen over de ganse aarde gaan, onze broeders en zusters, en het hele Indiase volk, wil genadig zijn. Immers, geweldpleging, onrust, bloedvergieten, maar ook beknotting van het getuigenis van het Evangelie kunnen (op korte of lange termijn) in het verlengde van deze komende verkiezingen komen te liggen. Heel wat christenen, die ik sprak, spraken uit te verwachten dat vervolging hun lot zal gaan zijn. Studenten die ik sprak rekenden erop dat ze er niet zonder kleerscheuren vanaf zouden komen, als ze Christus trouw wilden blijven. Wat we kunnen doen? In elk geval dit ene: strijd voeren, geestelijke strijd in de hemelse gewesten. Misschien kunnen we niet méér doen; in elk geval mag het niet minder zijn... Bidden voor een klein miljard 'zielen' is trouwens niet zo erg weinig,...

Te koop aangeboden:

Alle delen van

'De Korte Verklaring'

Prijs f 250,00

Te bevragen bij de administratie.
Telef. 02154-23546

A. Troost, Amsterdam

Schriftgeloof, schriftbeschouwing en bijbeltheorie

1. Vóór-christelijke spanningen in het jodendom

Nu is het in onze cultuur lang niet altijd zo gegaan als toonaangevende filosofen als Parmenides, Plato en in belangrijke mate ook Aristoteles wel gewild hadden, nl. dat de levenspraktijk op alle gebieden zich zou laten leiden door het oordeel der geleerden, voorop de filosofen. Maar toch is **de hoofdmode in onze Westerse denkgeschiedenis** sinds het ontstaan van de wijsbegeerte deze gebleven, dat het wetenschappelijk denken werd aangezien als het meest nauwkeurige, het belangrijkste en soms zelfs als het eigenlijke denken. Slechts de kennis die **dit** denken opleverde was de ware, de echte, de hoogste kennis. Het niet-wetenschappelijk denken en kennen dat in de levenspraktijk zit ingeweven, werd al eeuwen vóór het begin van onze jaartelling door diverse belangrijke filosofen gediskwalificeerd als 'onzekere mening'. Het werd niet onderkend als van een meer fundamentele aard en van een eigen structuur. Het werd vervolgens als het denken van de massa der onkundige mensen naar een lager plan en een dienovereenkomstige waardering geschoven. Deze tendens was ook al duidelijk aanwezig in het voor-nieuwtestamentische jodendom en was daar gegroeid vanuit de schriftgeleerdheid na Ezra – vaak in spanning en strijd met de priesters die de praktische geestelijke leidslieden waren. Met name in de tijd der Makkabeeën zette deze tendens zich door bij de joden. Hand in hand met de **verrationalisering** van de geloofskennis ging de **rationele verjuridisering** van de wetsbeleving. In deze samengang werd het joodse geloofsleven geformaliseerd en veruitwendigd. Zozeer dat men in grote meerderheid de Christus (der Schriften!) niet heeft herkend. Ook niet door hen die 'op de stoel van Mozes' zaten en het volk onderwezen.

Als **reactie** tegen die verrationalisering en verjuridisering van het geloof ontstonden allerlei secten, zoals de joodse gnostiek en andere mystieke en ascetische groeperingen. Zij beweerden ook een hogere, maar dan **de ware** 'hogere kennis' te hebben, tegenover de 'hogere kennis' van de voor-christelijke schriftgeleerdheid en van de uitbouw daarvan later, door het rabbijnisme.

2. Vóór-christelijke spanningen in het heidendom

Een vergelijkbaar proces vond in dezelfde periode plaats in het heidense culturele leven van de twee eeuwen voor en na de geboorte van Christus. Voor de ontwikkelden was al enige eeuwen lang de wijsbegeerte gepropageerd als het **redelijke** alternatief voor het veelszins versteende, uitgeholde en gesecculariseerde geloofsleven der heidenen. Hun oude mythen en de vele goden die daarin een rol speelden, werden doorgaans niet door de meer ontwikkelden grofweg genegeerd of bespot, maar zij waren voor hen toch wel min of meer tot folklore geworden, tot een eerbiedwaardige maar dode traditie. Daarop komen dan de begrijpelijke **reacties**. Mede in verband met het wereldrijk van de grote Alexander en de inlijving van de restanten daarvan in het rijk der Romeinse keizers, groeide en bloeide een oplevende religiositeit. En wel een van syncretistisch karakter, d.w.z. een vermenging en gedeeltelijke samensmelting van tal van traditionele volksgodsdiensten. Men relativerde de verschillen, want alle godsdiensten bedoelden toch 'het goddelijke' te erkennen. De vele goden kon men toen gemakkelijk zien als verschillende verschijningen van de ene grote oppergod Zeus. Van sommige filosofen uit die tijd is zelfs moeilijk uit te maken of ze monotheïst dan wel polytheïst waren.

Er bleek dus een emotionele, godsdienstige behoefte te zijn aan een tegenwicht tegenover enerzijds de niet meer bezielende, min of meer dode gewoontegodsdienst van de massa en haar traditie. Anderzijds tegenover een rationalistische culturele elite die met, en in naam van het wijsgerig denken de samenleving wilde leiden, op alle gebied. Die schromelijke overschatting van de wijsbegeerte (inclusief de wijsgerige theologie) had Cicero (106-43 v.C.) op krasse wijze geformuleerd in zijn beroemde ode aan de filosofie, die hij de „leidster van het leven" noemde, (O philosophia dux vitae... Tusc. V, 5). De wijsbegeerte werd in die eeuwen vrij algemeen beschouwd als het geneesmiddel dat de wereld zou kunnen verlossen van alle schuld, zonde, misstanden en ondeugden (Cicero, t.a.p.)

3. Geboortetijd der christelijke theologie

In de twee à drie eeuwen dat zó het geestelijk klimaat en zó de meest gangbare levensbeschouwing was, een gesecculariseerd heidendom dat zich fundamenteel niet meer op de mythen oriënteerde maar op het toen nog nieuwe cultuurverschijnsel 'wetenschap' of 'filosofie', werd de christelijke theologie geboren. Weliswaar in de verdediging van het geloof tegenover heidense spot en laster (de 'apologeten') en in de strijd tegen half-filosofische ketterijen in de vroege christenheid (de eerste theologen), maar dan toch met de tendens en de pretentie de enig 'ware filosofie' – want zó noemden zij wel hun theologie – te verdedigen tegenover de gangbare heidense.

Die aanduiding van de christelijke theologie als 'ware filosofie' was een terminologische aanpassing aan eigentijdse denkgewoonten en aan het eigentijdse spraakgebruik. Een aanpassing die, historisch gezien, enerzijds wel eens onmisbaar was, maar die anderzijds zeer schadelijk is gebleken voor de christelijke theologie en voor de kerk. Een schadelijke tendens waarvan wij nog steeds de wrange vruchten plukken in de (orthodoxe) kerken en theologieën. Zozeer, dat ik meen de stelling te kunnen verdedigen dat b.v. de moderne schriftkritiek een ongewenst, buitenechtelijk, maar wel 'natuurlijk' kind is van de orthodoxe theologie. Geboren uit de verbintenis van laatstgenoemde met de grote filosofische (heidense, semi-christelijke en humanistische) tradities. Dat hoop ik in één der volgende artikelen aan te tonen, zij het als terloops, want mijn hoofdonderwerp is dat niet.

4. Twee belangrijke boeken

De directe aanleiding om over het in de titel genoemde onderwerp enige artikelen te schrijven, lag in het verschijnen van twee boeken. Boeken van schriftgelovige orthodoxe geestverwanten, die overigens niet tot onze kerken behoren. De een is Dr. W.J. Ouweneel, de ander een Amerikaanse hoogleraar in de theologie aan het bekende Calvin College: Prof. Henry Vander Goot – geboren in ons eigen Friesland. Dr. Ouweneel is een internationaal bekend voorganger in de zgn. 'Ver-gaderingen van gelovigen' (ook wel

Darbisten genoemd). Voorts is hij één der oprichters van de Evangelische Hogeschool en ook veelvuldig spreker voor de Evangelische Omroep. Hij publiceerde een enorme reeks van grotere en kleinere boeken. Eén daarvan willen we in deze artikelen wat nader bezien. Het verscheen in 1987 bij de in onze kring bekende uitgeverij Buijten & Schipperheijn en heeft als titel 'Woord en Wetenschap'. Ondertitel: 'Wetenschapsbeoefening aan de Evangelische Hogeschool'.

In hetzelfde jaar verscheen bij dezelfde uitgever een boek van Dr. Vander Goot: 'Onbevangen verstaan', met als ondertitel 'Over de werkelijkheid van de theologie'. Naar ik meen zijn nog geen van beide boeken in Opbouw besproken, hetgeen ik wat jammer vind. Daarom wil ik aan deze beide boeken, zonder formeel daarvan een bespreking te geven, toch de nodige aandacht besteden, omdat ze mijn onderwerp direct raken. Ook besteden ze veel aandacht aan 'het verschijnsel theologie', dat in ons land de laatste jaren, ik zou willen zeggen: eindelijk, opnieuw de nodige aandacht krijgt. Een nieuwe aandacht, zelfs. Kuitert schreef er in 1988 een apart boek over en ook een groep Leidse hoogleraren deed dit (1987). Dit onderwerp is van direct belang voor mijn beschouwingen over theologische theorieën over de Bijbel. Zowel Ouweneel als Vander Goot doen dat in hun resp. boeken ook, al is het niet hun hoofdonderwerp.

Het verschillend lezen en verstaan van de H. Schrift, zoals dat ook binnen de orthodoxe kerken en groeperingen, onze eigen kerken niet uitgezonderd, gelukkig steeds meer openlijk tot uitdrukking gebracht wordt, brengt ook de hedendaagse theologische discussies over de zgn. 'hermeneutiek' wat dichterbij ons. Simpel gezegd betekent dat woord: de theorie over de methode van bijbeluitleg.

Het fijne van de twee genoemde boeken is nu dat zij deze hoogst actuele problematiek benaderen vanuit een uitgesproken Schriftgelovig standpunt, waarbij zij duidelijk blijven staan binnen de geestelijke tradities van de kerkelijke en theologische orthodoxie. Maar het typisch reformatorische van beide boeken is, dat ze, elk op eigen, maar onderling verwante wijze, proberen los te komen van een grondleggende trek van onchristelijke filosofie die **onbewust** in de genoemde tradities is blijven voortwerken.

5. Wat is 'schriftbeschouwing'?

Naar mijn mening kunnen wij niet meer zoals in het verleden, **ongenuanceerd** over 'schriftbeschouwing' blijven spreken. Wanneer in onze gesprekken en discussies de schriftbeschouwing ter sprake moet ko-

men, zullen we m.i. in elk geval twee, en strikt genomen zelfs drie betekenissen van dat woord bewust dienen te onderscheiden. Betekenissen die ongetwijfeld met elkaar samenhangen, maar die toch in die samenhang wezenlijk verschillend blijven. Daarbij gaat het dus nog niet over de **inhoud** van een bepaalde schriftbeschouwing, maar over de **aard, de structuur, het karakter** ervan. Een 'schriftbeschouwing', wat is dat, wat kan dat zijn?

Samenvattend zou men in grote lijnen, in het algemeen tussen twee hoofdsoorten van 'beschouwingen' kunnen spreken, nl. theoretische en praktische. In de beide genoemde boeken gaan de auteurs dan ook terecht uitvoerig in op dit verschil, en dan toegepast op het lezen en beschouwen van de Bijbel. Wetenschapsfilosofische detailkritiek op hun beider uiteenzettingen kan ik nu laten rusten. Maar wel constateer ik dat beide auteurs, inhakend op de hedendaagse wijsgerige discussies over het genoemde verschil, en voortbordurend op de reformatorische wijsbegeerte, elk op hun eigen wijze het grote **praktische** belang voor kerk en theologie beklemtonen van het genoemde verschil tussen het praktische en het theoretische (of wetenschappelijke) denken. Graag sluit ik mij daarbij aan. Over de twee (of drie) manieren waarop in ons kerkelijk spraakgebruik over 'schriftbeschouwing' wordt gesproken, nu nog iets anders.

6. Schriftbelijdenis en schriftbeschouwing

In de eerste plaats kan men het woord schriftbeschouwing wat losjes gebruiken wanneer men eigenlijk bedoelt de christelijke **geloofsbelijdenis** dat de Bijbel het Woord van God is, en een licht op ons levenspad. Dat is eigenlijk meer een **getuigenis** dan een **beschouwing**. In een oprecht getuigenis of belijden komt men **zelf** helemaal mee, komt ook het diepe en verborgen hart mee in de openbaarheid. Het is een gelovige be-aming met woord en daad van wat de Schrift zelf zegt in en over het getuigenis van de profeten en apostelen. Het is ook een 'toe-eigening' daarvan. Kortom, zulk een belijdenis wordt een integraal deel van ons leven.

In een 'beschouwing' kan dat alles ook aanwezig zijn, maar daarin komt, zoals het woord zelf al suggereert, tevens iets mee van verschil en afstand tussen beschouwer en het beschouwde. Men kijkt (schouwt) naar iets dat men niet zelf is. Er komt enige 're-flexie' in mee, d.w.z. men buigt zich terug over (een deel van) het eigen leven dat men a.h.w. afzonderlijk bezielt in relatie met de Schrift, nl. het eigen geloven in de Schrift. En ook: men reflecteert over

de Bijbel als een 'gegeven' dat men ontvangt als het Woord van God en men is zich dan expliciet bewust van die geloofsrelatie die men met de Schrift heeft. Deze beschouwing van de Schrift is dan een meer algemene geloofsbeschouwing, d.w.z. een beschouwing die door geloof gestempeld is, maar zij is toch secundair ten opzichte van de primaire belijdenis „spreek Heer, Uw knecht hoort” of: „Uw Woord is de waarheid”.

Ik geef toe: het is een subtiel verschil. Men moet er wat aan wennen. Laat ik het daarom nog eens iets anders formuleren. In een geloofs-**getuigenis** of geloofs-**belijdenis** wordt uitdrukking gegeven aan een geloofs-**verhouding** met de levende God en zijn spreken. Het is de actuele verhouding van een apriorisch vertrouwen, een bij voorbaat be-amend luisteren, omdat men de Spreker, de goddelijke Schrijver, lief heeft en 'op zijn woord gelooft'. Actueel en existentieel. Grotendeels zelfs ongereflekt. Zoals ook wij, zonder ons expliciet bewust te worden van onze liefdesrelatie met onze huwelijkspartner, in de gewone dagelijkse omgang de ander gewoon geloven en vertrouwen wanneer die ons wat meedeelt of belooft.

Wanneer nu dit belijden en getuigen dat de Schrift Gods Woord is zich niet slechts concreet voltrekt in de actuele geloofsontmoeting en geloofsomgang met God, maar wanneer men zich bovendien afzonderlijk bewust is van deze geloofshouding bij het leven of beluisteren van Gods Woord, dan pas kan men met recht gaan spreken van een **beschouwing**. Men 'beschouwt' de Bijbel als Gods Woord, als De Waarheid, en men beperkt zich daarbij niet tot een net gelezen of in de prediking ontvangen gedeelte. Men betreft deze beschouwing generaliserend op de Bijbel **als geheel**. Vander Goot heeft daarop terecht veel nadruk gelegd, zij het dat hij het beschouwende en het belijdende element in deze geloofsactiviteit niet nader onderscheidt. Hierover de volgende keer nog meer.

(wordt vervolgd)

P.s. In het vorige artikel stond in de eerste kolom, regel 5 v.o. 'werkelijk' i.p.v. 'kerkelijke' (A.T.).

T. Hoekstra, Zwolle

Er waart een aaklig spook door school

(Uit de school geklapt -4-)

Er waart een aaklig spook door school; Het is het spook van de frustratie

Ziehier de beginregels van wat een mooi gedicht had moeten worden. Helaas ben ik nog niet verder gekomen, maar u zult moeten toegeven: dit begin was veelbelovend, het zijn fraaie regels. Let eens op de geslaagde assonantie van de aa en de oo: daar gaat iets van uit, iets van somberheid en beklemming. Nog maar twaalf van zulke regels en de vaderlandse letterkunde was weer verrijkt met een sonnet dat ongetwijfeld in talloze bloemlezingen zou worden overgenomen. Het probleem is alleen dat die twaalf regels maar steeds niet willen lukken.

Kennelijk is de inspiratie op. Dat komt in school wel meer voor. Zie die brugklassertjes vol verwachtingen aan het grote avontuur beginnen, hun mooie nieuwe tassen volgepropt met alles wat ze misschien nodig kunnen hebben, ze lopen helemaal scheef door het gewicht van alles wat ze meesjouwen. Maar naarmate ze langer op school zijn, wordt de omvang van de tassen kleiner. De lessen blijken niet allemaal zo boeiend te zijn, sommige vakken zijn moeilijk en al dat huiswerk maken is na een paar weken ook al niet leuk meer. En let eens op de jonge leraar die voor het eerst les gaat geven: vol plannen, enthousiasme en vooral: idealen. Na een paar weken kunnen zich de eerste symptomen van teleurstelling al voordoen; hij moppert over gebrek aan interesse en werklust; hij merkt dat de leerlingen niet met reikhalzend verlangen op zijn lessen zitten te wachten en o wee, als hij nu niet kan relativiseren! Dan gaat het mis. „Meneer”, vroegen wij, „wanneer gaat u nu die proef doen met dat poeder?” In de derde klas van de h.b.s. hadden wij scheikunde van een al wat oudere leraar. Zijn geheugen was niet zo best en daar maakten wij soms een schandelijk misbruik van. Hij had een of ander poeder dat hij op een schoteltje strooide en waar hij vervolgens een brandende lucifer bij hield. Er waren dan opeens allerlei kronkelende slangetjes te zien die over elkaar kropen en zich in alle mogelijke bochten wrongen. Een vermakelijk schouwspel. De natuurkundige of scheikundige verklaring van dit verschijnsel interesseerde ons niet zo erg, maar we vonden die kronkelende slangetjes machtig leuk. De vorige week had meneer de proef al gedaan en dat zei hij dan ook: „Die

proef hebben we al gehad.” Maar één van de aardigste meisjes verzekerde hem: „Nee meneer, u was het van plan en toen ging de bel.” De leraar geloofde haar: „O, dan heb ik die proef zeker in de parallelklas gedaan.” En wij kregen het gewenste schouwspel nog eens te zien. Een week later vroeg een jongen: „Krijgen we nu die proef met dat brandende poeder, meneer?” De leraar: „Zeg, kom nou, we doen niet elke week hetzelfde!” Maar een ander meisje zei: „In de parallelklas hebt u die proef wél gedaan.” De leraar raakte in de war; hij zei: „Dan hebben ze me dáár die proef twee keer laten doen.” En een leerling antwoordde met uitgestreken gezicht: „Ja meneer, dat hebben ze ons verteld. We vinden dat helemaal niet leuk van ze; ze houden u voor de gek!” Daarna kregen wij de slangetjes voor de derde keer.

Toch eigenlijk wel gemeen. In ons hart vonden wij dat toen ook al. Met sinterklaas kreeg de leraar een mooie doos sigaren. Waarom vertel ik dat verhaal? Je moet als leraar beseffen dat je niet alleen maar een vak geeft. Je hebt met jonge mensen te maken en elke leraar moet iets doen aan opvoeding. Je maakt geweldig veel fouten. Als je na jaren terugkijkt en al die fouten ziet, durf je nauwelijks nog verder te gaan! Maar iederéén maakt fouten, je hebt zelfs het recht ze te maken. Mits je de fouten durft te erkennen en bereid bent ze zo goed mogelijk te herstellen. De leraar die openlijk in de klas durft te erkennen dat hij iets niet goed heeft gedaan, zal merken dat de jeugd dit waardeert. De leraar is niet onfeilbaar. De leerling evenmin. De leerling is daar in het algemeen heel wat meer van doordrongen dan de gemiddelde leraar en dat biedt grote mogelijkheden bij de 'opvoeding'. Als nu eens een collega van onze scheikunde-leraar met ons gepraat had, als die ons nu eens uitgelegd had dat we toch wel gemeen bezig waren geweest, we zouden daar zeker wat van hebben geleerd.

En nu zit daar die jonge collega in de docentenkamer wat somber voor zich uit te kijken. Het gaat niet goed. En we weten het. Vertel me niet dat collega's er niets van merken als het bij iemand niet gaat zoals het moet. Gelukkig wordt er tegenwoordig iets meer gedaan aan begeleiding van beginnende leraren dan enkele jaren geleden. Toch blijft het probleem hetzelfde: elke leraar moet het in de klas zelf zien te roeien. Ik ben één

keer heel boos geweest op een vader bij wie ik geklaagd had over het gedrag van zijn zoon. Hij zei: „Denk eens aan uw eigen jeugd.” Die reactie was van weinig nut om zijn zoon tot een meer aangepast gedrag te brengen, maar toen ik er wat meer over na had gedacht, ging ik de zaken toch wel wat betrekkelijker zien. Zijn wij zelf zulke lieverdjes geweest? Hebben de leerlingen er niet recht op dat wij proberen hun aan het verstand te brengen waarom bepaalde dingen toch echt niet door de beugel kunnen? Ook die jonge collega die erover inziet of hij de zaak wel aankan, moet beseffen dat het niet aan hem hoeft te liggen. Hij moet alleen niet verwachten alleen maar aardige leerlingen aan te treffen. En man, kijk nou zo'n klas eens goed aan, de meeste leerlingen zijn toch heel aardig? Laat je plezier niet bederven door die paar die vervelend doen. Neem ze eens onder handen, maak duidelijk wat je wel en wat je niet accepteert. En je mag best weten: de meeste leerlingen mógen je!

Natuurlijk maak je fouten. Je praat te veel, de leerlingen worden er dóódmoe van. Je staat te veel met de rug naar de klas. Ga ook niet voor het raam staan als je les geeft zodat de leerlingen tegen het licht in moeten kijken. En dames, ga nóóit schreeuwen, want dat wordt al gauw gillen. Bereid je lessen goed voor, zorg dat je het uur goed kunt vullen, maar laat de leerlingen ook iets dóen. Niemand kan vijfenveertig minuten aandachtig luisteren. En spieken? Daar kunnen we uren over praten. Maar als er gespiekt wordt, is het jóuw schuld! Je moet opletten en niet gaan zitten lezen of corrigeren. Geef de moed niet op. Als je voor het onderwijs kiest, doe je dat niet omdat je veel geld wilt verdienen. Houd je van kinderen? Dat is de vraag waar het op aankomt. Echt waar, de meeste leerlingen op de scholen waar ik gewerkt heb, waren aardig!

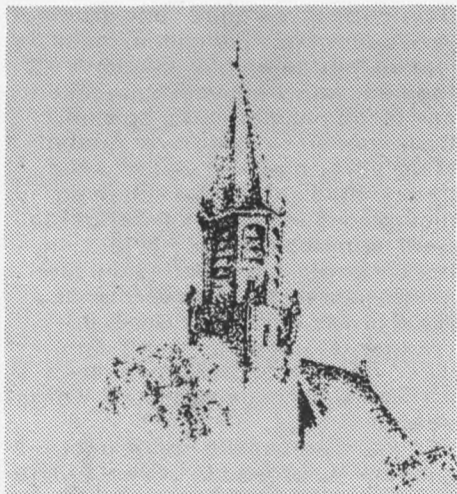
„Er waart een aaklig spook door school.” Inderdaad is er veel frustratie. Ook op mijn eigen school. Maar die frustratie wordt voor een heel belangrijk deel veroorzaakt door het ministerie. Wat dáár niet allemaal wordt uitgedacht! Het onderwijs kent geen rust, de ene verandering volgt op de andere. Wat is er van de mammoetwet van Cals terecht gekomen? Betrekkelijk kleine, overzichtelijke scholen zijn er haast niet meer. Kijk eens bij de leswisseling welke mas-sa's zich door de gebouwen wringen. Niet alleen leerlingen gaan zich

daar een nummer voelen, ook de docenten raken er ontheemd. En de veranderingen blijven maar komen. Straks moet iedereen les gaan geven op twee niveaus. Basisvorming, aanstaande gymnasiasten en handwerkslieden in één klas. Jonge leraren moeten hard werken voor een mager salaris en steeds dreigt ontslag als het aantal leerlingen afneemt. Oudere leraren moeten... O Nederland, let op uw zaak!

Er waart een aaklig spook door school...

O ja? Dan had u ons vorige week bij de reünie moeten zien. We hebben genoten. Niet omdat er een paar zeer bekende Nederlanders rondliepen, ja, die waren er ook, maar we hebben genoten van de gesprekken met oud-leerlingen, we hebben herinneringen opgehaald, we hebben gezien en gehoord wat er van die oud-leerlingen terecht is gekomen. In ons hart waren we er een beetje trots op dat wij daaraan een steentje hadden bijgedragen. En wat zei die vrouwelijke collega? „Ik ben blij dat ik weer aan het werk ben. Die brugklassertjes, ik zou ze wel willen knuffelen!” Zó kan het dus ook.

Kerknieuws

Ned. Gerf. Kerk van Urk

Het scribaat berust bij: K. Pasterkamp, Pyramideweg 64, 8321 CM Urk. Tel.: 05277-3236.

De preekvoorziening wordt verzorgd door: A. Koffeman, Ambachtsweg 5, 8321 DW Urk. Tel.: 05277-1422.

Verslag regiovergadering Utrecht van 25 mei jl. (eerst thans ontvangen en verkort weergegeven).

De kerk van Doorn had ter voorbereiding van de discussie over de opzet van het peremptoir examen op de Regiovergaderingen een en ander op papier gezet.

In het verleden is het diverse malen voorgekomen dat een gevoel van onvoldaanheid bij de vergadering achterbleef, na een afgelegd examen. Dat was mede een reden te trachten via overleg en discussie tot een betere opzet te komen. Het ging uiteraard om een richting uit te zetten hoe een en ander in de toekomst gestructureerd zou kunnen worden. In de discussie bleek dat het moeilijk was om tot een consensus te komen. Het stuk van Doorn had vooral als achtergrond het voorbereiden van jonge mensen op het ambt van predikant en de taak van de thuiskerk daarin (kerk in de plaats waar men studeert). Wel bleek uit de discussie dat:

- de volmaakte jongeman, die predikant wil worden, niet bestaat;
- de eisen van de gemeenten niet dermate hoog mogen zijn, dat ze niet te vervullen zijn.

Hoe helpen we elkaar als gemeenten en vooral hoe helpen we diegenen onder ons die predikant willen worden? Doorn onderstreepte vooral de taak van de thuiskerk van de kandidaat die examens doet. Anderen denken meer aan een te volgen stageperiode. De een wil meer strakke stukturen in dezen, de ander een meer soepele aanpak.

Wat doet men tijdens de opleiding aan praktische scholing en -vorming van de student en zou dat beter en/of anders moeten. Bunschoten/Spakenburg geeft een overzicht van hun aanpak met twee studenten in de gemeente. Deze worden in de eindfase van hun studie ingezet voor het werk van ziekenbezoek, catechese en jeugdwerk en hebben maandelijks een gesprek met kerkeraad en predikant(en). Op deze wijze wordt een stuk vorming en ervaring opgedaan wat later van pas komt bij het predikant worden in een gemeente. De vergadering was van mening dat zowel opleiding als thuiskerk een taak hebben bij de opleiding tot predikant. Ook werd nogal wat tijd besteed aan de wijze waarop een student meeleeft met de thuiskerk. Ds. De Groot stelde, dat men van een student die theologie studeert, mag verwachten een betrokkenheid bij eigen gemeente en meelevenheid met de kerken als geheel. Anderen waren wat soepeler en stelden dat een jongeman tijd moet hebben zichzelf te worden en pas later tot een grotere bewustheid te komen van het ambt dat hij gaat vervullen. Als geheel was de discussie levendig, maar weinig concreet. Wel dringt de voorzitter erop aan deze discussie later voort te zetten

en meer concreet te maken. Zowel voor studenten als onze kerken een zaak van belang, dus mee doorgaan. Tijdens de gehouden discussie kwam ook aan de orde de zaak van de TSB. Onze regiovertegenwoordiger ds. C. van Leeuwen was in ons midden en hij kreeg de gelegenheid de taak en werkwijze van de begeleiders, t.w. drs. H. de Jong, drs. O. Mooiweer en drs. H. Smit, nader toe te lichten. De afgevaardigden hadden veel vragen en temeer daar we ons moeten realiseren dat de huidige – jonge – generatie de kerkgeschiedenis van 1965-1970 niet zelf heeft meegemaakt. Zij hebben ook niet mee vorm-kunnen-geven aan onze kerkelijke gemeenschap, die na de breuk in de kerken, moest worden opgebouwd. De goede berichten over onlangs gevoerde besprekingen, bezwaren en zorgen wederzijds van de TSB en de Raad van Toezicht gaven de vergadering reden tot blijdschap. Ook de geschiedenis van het kerkelijk advies tot studie in Apeldoorn, het particulier initiatief tot oprichten van het Seminarie en de opleiding aan de universiteiten elders kregen de aandacht. We moeten wel vaststellen dat binnen de kerken in dezen de veelvormigheid overheerst. Is dat een goede zaak? Meer eenheid in dezen is toch gewenst met als 'speerpunt' de Opleiding in Apeldoorn.

Preekvoorziening vacante gemeenten in de regio

De kerken beloven twee preekbeurten per jaar aan de vacante gemeenten. Deze diensten vallen dus buiten het normale ruilschema. De honoraria hiervoor zijn voor de kerken die hun predikant afstaan. Indien men de dienst verricht buiten het normale werk is dat uiteraard voor de predikant zelve.

Ds. Gerkema stelt dat het mogelijk moet zijn – mits goed overleg over tijden en plaatsen – af en toe 3 keer te preken, waardoor meer gemeenten geholpen kunnen worden. Daarna kwamen de ervaringen met de catechisanten aan de orde. De kleine gemeenten hebben het hierbij extra moeilijk, vanwege het zeer geringe aantal catechisanten. Dat leidt gauw tot het samenvoegen van zeer uiteenlopende leeftijden, waardoor de te behandelen stof en interesse moeilijk is te combineren. De ouders moeten in dezen ook meewerken en prioriteiten stellen, anders is ook een kerkeraad machteloos. Hoe boeien ze de jongelui. Er wordt afgesproken een regionale gesprekskring hierover te organiseren. Op de volgende vergadering moet een en ander verder vorm worden gegeven.

Verslag regio Alkmaar Zaandam

Wij citeren uit het Kort Verslag van de Vergadering van de Kerken in de Regio Alkmaar-Zaandam op 26 oktober.

ber 1989 onder meer het volgende. Alle afgevaardigden worden welkom geheten, en verder inzonderheid student J.P. Koedijk uit Hoorn, die deze avond geëxamineerd zal worden in verband met zijn aanvraag van preekconsent.

Onderzoek voor de verlening van preekconsent aan br. J.P. Koedijk. Het preekvoorstel handelt over Lucas 8:40-56. In het preekvoorstel wordt geen enkel bezwaar gezien het onderzoek voort te zetten. Zo wordt br. Koedijk vervolgens onderzocht op het punt: kennis van de Heilige Schrift (rond het punt: het verbond) en van de leer van de kerk (het verbond in de belijdenisschriften).

Nadat alles voldoende is bevonden wordt aan br. Koedijk preekconsent verleend voor de tijd van 1 jaar.

Ned. Geref. Kerk van Barendrecht

Sinds 5 november jl. zijn de aanvangstijden van de kerkdiensten gewijzigd, t.w. in: 9.30 uur en 16.30 uur.

Plaats van samenkomst: Ned. Geref. Kerk 'Maranatha', Dorpsstraat 178a te Barendrecht.

Lijst van studenten (T.S.B.)

W. van Dijk, R. v. Rijnstraat 33, 3751 VH Bunschoten, 03499-83730.

B.J. Eikelboom, Dopperstraat 195, 3752 JE Bunschoten, 03499-86310 (beroepbaar)

J.M. de Groot, Sinj. Semeijnstraat 10, 1183 LE Amstelveen, 020-436523 (beroepbaar)

K. Holwerda, Meander 19, 9951 VD Winsum, 05951-3708

C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562

W.T. Koopmans, Akelei 21, 8265 KA Kampen, 05202-17705

H. van Winkelhoff, Dreef 7, 5504 LA Veldhoven, 040-544993 (beroepbaar)

A. Boshuizen, Stellingmolen 42, 3995 AV Houten, 03403-76580

J.P. Koedijk, Spinner 23, 1625 VC Hoorn, 02290-31051

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

Het scribaat berust thans bij: J.C. Snijder, Jan Campertlaan 179, 2624 PC Delft. Tel.: 015-568279.

Ver. voor Computergebr. Ned. Geref. Predikanten (CNGP)

De 'Vereniging voor Computergebruikende Nederlands Gereformeerde Predikanten' (Ver. CNGP) is op 9 oktober 1989 in Bunschoten opgericht.

Deze vereniging stelt zich tot doel predikanten en aankomende predikanten te adviseren over de aanschaf van voor het gemeentewerk geschikte hard- en/of software. Het betreft computersystemen die kunnen draaien onder MS-DOS.

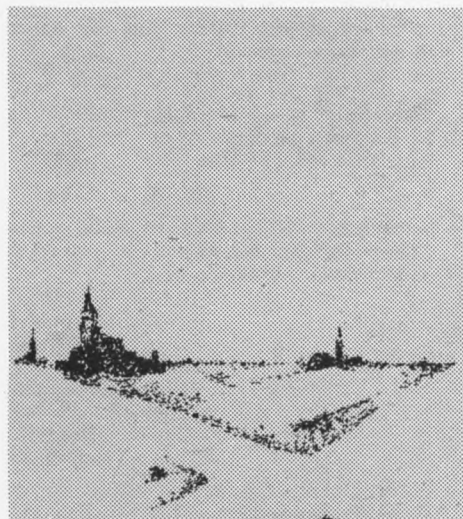
Daarnaast kunnen de leden op de

vergaderingen, die minstens éénmaal per jaar plaatsvinden, hun ervaringen uitwisselen. De bedoeling is om elkaar te helpen om optimaal gebruik te maken van de computer in de pastorie.

Voor meer informatie: J.M. de Groot, Anthon van de Horstlaan 52, 3752 VP Bunschoten, 03499-86581.

Ned. Geref. Kerk van Amsterdam-Centrum

Het scribaat berust bij: J.M. Koster, Corn. Dirksz.laan 133, 1141 XZ Monnickendam. Tel.: 02995-1882.

Uit breder kring

Stichting Christelijk Studiecentrum

'ICS' EN 'TIMOTHEUS' WILLEN GELOFSOPVOEDERS SAMENBRENGEN

Het Christelijk Studiecentrum ICS en de Stichting Kinderwerk Timotheus organiseren een studie- en ontmoetingsdag onder de titel 'Oudercursussen over geloofsopvoeding: waarom en hoe?' De dag is bedoeld voor leid(st)ers van cursussen over geloofsopvoeding. De samenkomst vindt plaats op 20 januari 1990 in de Singelkerk te Utrecht.

's Morgens zal Mevr. Dr. T.G.I.M. Andree spreken over het thema 'Oudercursus over geloofsopvoeding: waarom?' 's Middags is er gelegenheid om cursuservaringen uit te wisselen. Ook zijn er themagroepen over 'Oudercursus: pastoraal of pedagogisch?' en 'Oudercursus: kennisoverdracht of attitudevorming?'

De organiserende pedagogen geven zelf dit soort cursussen. Zij hebben een grote behoefte aan uitwisseling en overleg geconstateerd onder vakgenoten. Ook groeit het aantal oudercursussen over geloofsopvoeding sterk.

Mevr. Dr. Andree is universitair hoofddocent aan de vakgroep Klinische Pedagogiek van de Rijksuniversiteit van Utrecht. Zij is auteur van een aantal boeken, waaronder 'Gelovig word je niet vanzelf'.

Het programma duurt van 10.00 uur tot 16.00 uur. De kosten zijn f 20,-. Het adres van de Singelkerk is: Wittevrouwensingel 33 te Utrecht. De deuren gaan open om half tien.

Nadere inlichtingen: ISC (020) 257 141 of 237 076 of Mevr. Drs. C. Lenstra (03403) 71522.

*"In de wereld lijdt gij verdrukking, maar houdt goede moed. Ik heb de wereld overwonnen.
Joh. 16:33b*

Verslagen en vol verdriet delen wij u mede, dat de Here plotseling tot zich heeft genomen, na een huwelijk van bijna 35 jaar, mijn man, onze vader en opa.

ANDRIES LUTTEN

echtgenoot van Hillie Bruintjes, op de leeftijd van 58 jaar.
Onze troost is dat de Here ons verdriet kent, maarw ook dat hij de dood overwonnen heeft.

Neede: H. Luiten-Bruintjes
Heerde: Marga en Tjeerd
Jonathan, Andreas
Driebergen: Aline
Neede: Erika en Wim
Arnhem: Henk-Jaap
Nieuwegein: Ludwig en Arlene
Ludwig, Julisa

7161 BG Neede, 7 november 1989
Haaksbergseweg 41

De teraardebestelling heeft inmiddels plaatsgevonden.

*„Hij is goedgunstig in gerechtigheid,
Hij wil Zich altijd over ons ontfermen.
Zijn kracht kwam mij, eenvoudige, beschermen.
Rust nu mijn ziel, de Heer heeft u bevrijd.”
Ps. 3 N.B.*

De Here heeft tot Zich genomen, mijn broer, onze oom

ANTON BUIJK

sinds 1982 weduwnaar van J.C. Bestebreutje, op de leeftijd van 79 jaar.

Bennebroek, Corrie Buijk
Kampen, Herman Verlind
(namens neven en nichten)

Amstelveen, 16 november 1989
Pruimenlaan 10

Correspondentie-adres:
De La Sablonièrekade 10, 8261 JP Kampen

De begrafenis heeft plaats gehad op woensdag 22 november op begraafplaats 'Zorgvlied' te Amsterdam.

Uit de mond van kinderen hebt Gij sterkte gegrondvest Ps. 8:3

Ten gevolge van een ongeval is plotseling overleden mijn bijzonder en geliefd kleinkind en onze neef

ARNOLD SEBASTIAAN Bas

in de leeftijd van bijna 10 jaar

Zoon van Jan en Riet van de Berk-van Veen
Duinkerkenlaan 69
5627 MB Eindhoven

Zijn ooms, tantes, neven en nichten
van Veen, van Baardewijk en So

Zijn grootmoeder
J.M.P. van Veen-Buytenhek
Lange Singelstraat 78
3112 EE Schiedam

De Stichting voor Maatschappelijke Hulpverlening op Geref. Grondslag*, Duinstraat 19, Den Haag, heeft plaats voor

HELPEPENDEN/ VERZORGENDEN m/v

(vanaf 6 uur tot volledige werkweek)

t.b.v. de afd. Gezins-/Bejaardenverzorging.

Wij vragen: – dipl. verzorgende/helpende, MDGO-VZ of vergelijkbare opleidingen
– ongedipl. met ervaring in huishoudelijke vaardigheden (bij gebleken geschiktheid mogelijkheid tot het volgen van een opleiding)
Min. leeftijd 17 jaar.

Salariëring, afhankelijk van opleiding, leeftijd en ervaring volgens de CAO voor de Gezinsverzorging.
Telefonische informatie onder nr. 070-545366; liefst tussen 8.30-09.30 uur.

Korresp.adres: Postbus 84366, 2508 AJ Den Haag.

* De stichting is een samenwerkingsverband kvan de navolgende kerken:
Chr. Geref., Geref. Gem., Geref. Kerken Vrijgemaakt, Nederl. Geref. Kerken en Nederl. Herv. (Geref.Bond).

Te huur:

Voor de Zomer- en wintervakantie ons

6-persoons appartement

in het Tirolerdorp Axans, voorzien van een verwarmt zwembad, sauna, was- en droogmachines.
Voor inlichtingen tel. 01862-2596

Verschenen overdrukken van D.W.L. Milo:

'HENOCH, een verloren bijbelboek'

f7,50 franco.

Nog enkele exx. van 'Claudia en Pudens', f6,- franco, maar 'Stonden Zijn voeten' is uitverkocht.

Bestellen op postgiro 575663 van G. de Kruijff, Zeist.

Contact Orgaan
Gereformeerde
Militairen en
Alleenstaanden

Secr. H.J. Bosch
Walkottelanden 40
7542 MR Enschede
Tel. 053-762272
Giro 1378982 t.n.v.
Cogma Enschede

In militaire dienst?
Bij de V.N. in de Sinai
Op de Antillen?

Bij de koopvaardij?
Bij de Nato in West-Duitsland, België
of Denemarken?
„In de Olie" in het Midden-Oosten?

COGMA

is het samenwerkingsverband
van de Ned. Geref. Kerken en de
Chr. Geref. Kerken

Secr. H. Westra
Gronausestraat 186
7533 BS Enschede
Tel. 053-313500

COGMA LEGT CONTACTEN VOOR U

Er verblijven tientallen gezinnen en alleenstaanden van onze kerken overal ter wereld. Waarschijnlijk ook niet ver van u of uw familieleden.

COGMA * verstrekt u adressen van „medeverstrooiden"
* zendt u lectuur
* verstrekt u cassette- en videobanden met kerkdiensten
* bezoekt u waar mogelijk in ieder geval in West-Duitsland

**WAAR BENT U, WAAR IS UW FAMILIE
LAAT DIT AAN COGMA WETEN,
NEEM CONTACT OP MET ONS.
COGMA UW VRIEND IN DE VREEMDE**

Al meer dan 25 jaar COGMA-werk. We helpen u graag op weg in de militaire dienst. We-wie zijn dat?

We-zijn wat mensen uit de Chr. Ger. en Ned. Geref. Kerken, die zelf ervaring hebben met de militaire dienst. Onze voorzitter Ds. J. Goudzwaard weet als oud-legerpredikant alles af van de leef- en werkomstandigheden in de militaire dienst. We willen u gaarne behulpzaam zijn. Om te profiteren van onze activiteiten behoeft u echt niet tot de hiervoor genoemde kerken te behoren. We betrekken alle belangstellenden, zelfs ook alleenstaande burgers in het buitenland gaarne in ons werk.

Wilt u ook meeprofiteren, van b.v. het toezenden van goede lectuur, of een mooi Bijbels dagboek of een persoonlijk gesprek, schrijf dan of bel nu met de hiernaast genoemde adressen. Maak er gebruik van en maak er wat van! Graag tot uw dienst.